1

Tam Kelam: Müstesna ve müstesna minhi bulunan kelamdır.
Nakıs Kelam: Müstesna minhi bulunmayan kelamdır.

Muceb (Olumlu) Kelam: Nefiy, nehiy ve istifham edatları bulunmayan kelamdır.
Menfi (Olumsuz) Kelam: Nefiy, nehiy ve istifham bulunan kelamdır.

İstisnai Muttasıl: Müstesnanın, müstesna minh ile aynı cins olması.
İstisnai Munkatı (Munfasıl): Müstesnanın, müstesna minh ile aynı cins olmaması.

المَنْصُوبَاتُ

٨. المُسْتَثْنَى

ECRUMİYYE - İSTİSNA KONUSU

müstesna — istisna edatı

خرج الناس إلا زيدًا

müstesna minh

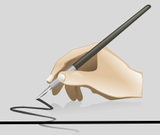

Yusuf İslam Dağdelen

إلا

Tam Kelam

Muceb

Muttasıl Kelam:

قام القوم إلا زيدًا

خرج الناس إلا زيدًا

Munkatı Kelam:

جاء القوم إلا حمارًا

Menfi

Muttasıl Kelam:

ما قام القوم إلا زيدًا / زيدٌ

لا يقم أحدٌ إلا زيدًا / زيدٌ

هل قام القوم إلا زيدًا / زيدٌ

Munkatı Kelam:

ما قام القوم إلا حمارًا

Nakıs Kelam

ما قام إلا زيدٌ

ما ضربتُ إلا زيدًا

ما مررتُ إلا بزيدٍ

1. Kelam *tam ve muceb* olursa, istisna *muttasıl-munkatı* olsun ⇒ müstesna daima mensubtur.
2. Kelam *tam ve menfi* olur, istisna da *muttasıl* olursa, müstesnanın nasb olması veya bedel olması caizdir.
3. Kelam *tam ve menfi* olur, istisna da *munkatı* olursa, müstesna daima mensubtur.
4. Kelam *nakıs ve menfi* olursa müstesnanın irabı başına gelen amile göre şekillenir.

❗ *Not:* Kelam nakıs olunca, istisna cümlesi sadece menfi olur.

غير - سِوى - سُوى - سواء

Tam Muceb Kelam

قام القوم غيرَ زيدٍ

جاء القوم غيرَ حمارٍ

Tam Menfi Kelam:

ما قام القومُ غيرَ زيدٍ / غيرُ زيدٍ

ما جاء القوم غيرَ حمارٍ

Nakıs Kelam

ما قام غيرُ زيدٍ

ما رأيتُ غيرَ زيدٍ

ما مررتُ بغيرِ زيدٍ

Bu edatlardan sonra gelen müstesna daima mecrurdur. Bu istisna edatlarının irabları ise, إلا ile yapılan istisnada, إلا dan sonraki kelime nasıl irablanıyorsa öyle irab alır. Kısaca إلا dan sonraki kelime gibi irablanırlar.

خلا - عدا - خاشا

قام القومُ خلا زيدًا - زيدٍ

قام القوم عدا عمرًا - عمرٍ

قام القوم حاشا بكرًا - بكرٍ

Bu edatlar ile yapılan istisnada, müstesnanın nasb ve cer olması caizdir. Bu edatlar harfi cer olarak kabul edilirse müstesna mecrur olur. Fiil olarak kabul edilirlerse müstesna mefulun bih üzere mensub olur.

2

Tam Kelam: Müstesna ve müstesna minhi bulunan kelamdır.
Nakıs Kelam: Müstesna minhi bulunmayan kelamdır.

Muceb (Olumlu) Kelam: Nefiy, nehiy ve istifham edatları bulunmayan kelamdır.
Menfi (Olumsuz) Kelam: Nefiy, nehiy ve istifham bulunan kelamdır.

İstisnai Muttasıl: Müstesnanın, müstesna minh ile aynı cins olması.
İstisnai Munkatı (Munfasıl): Müstesnanın, müstesna minh ile aynı cins olmaması.

المَنْصُوبَاتُ

٨. المُسْتَثْنَى

müstesna — istisna edatı
خرج الناس إلا زيدًا
müstesna minh

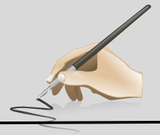

Yusuf İslam Dağdelen

يَكُونُ مَنْصُوبًا

مَا يَكُونُ نَصْبُهُ جَائِزًا

Tam-Gayrı Muceb-Muttasıl Kelamda müstesnayı nasb okumak caiz, bedel yapmak tercih edilmiştir.

ما جَائَنِي القَوْمُ إلا زَيْدًا - إلا زَيْدٌ
müstesna — müstesna bedel

مَا يَكُونُ نَصْبُهُ وَاجِبًا

Tam - Muceb kelamda غير manasında bir sıfat olmayan إلا dan sonra gelen müstesnanın mensub olması vaciptir.

جَائَنِي القَوْمُ إلا زَيْدًا
müstesna

Müstesna, müstesna minh'in önüne geçtiği vakit, müstesnanın mensub olması vaciptir.

ما جَائَنِي إلا زَيْدًا أحَدٌ
müstesna — m. minh

Müstesna, munkatı olduğunda mensub olması vaciptir

جَائَنِي القَوْمُ إلا حِمَارًا
müstesna - munkatı

Müstesna, خلا - عدا *'dan sonra gelirse ekseri istimale göre mensub olması vaciptir.*
مَا خَلا - مَا عَدَا *'dan sonra gelirse mensub olması vaciptir. (*مَا *fiillere gelir)*
لَيْسَ - لا يَكُونُ *'dan sonra gelirse (haberleri üzere) mensub olması vaciptir.*

جَائَنِي القَوْمُ خَلَا - عَدَا زَيْدًا
müstesna

جَائَنِي القَوْمُ مَا خَلَا - مَا عَدَا زَيْدًا
müstesna

جَائَنِي القَوْمُ لَيْسَ - لا يَكُونُ زَيْدًا
müstesna

على حَسَبِ العَوَامِلِ

Müstesna minh'in mezkur olmadığı kelamda müstesna amillerin gerektiği hal üzere mureb olur.

ما جَائَنِي إلا زَيْدٌ
müstesna

يَكُونُ مَجْرُورًا

Müstesna غير - سِوى - سواء *dan sonra mecrurdur.*

جَائَنِي القَوْمُ غَيْرَ-سِوَى-سَوَاء زَيْدٍ
müstesna (mecrur)

Müstesna خاشا *'dan sonra ekseri istimale göre mecrurdur.*

جَائَنِي القَوْمُ خَاشَا زَيْدٍ
müstesna (mecrur)

Müstesna عدا - خلا *'dan sonra az istimale göre mecrurdur.*

جَائَنِي القَوْمُ خَلَا - عَدَا زَيْدٍ
müstesna (mecrur)

81.

المَنْصُوبَاتُ

٨. المُسْتَثْنَى

أَصْلُ "غَيْر"

غَيْر lafzında asıl olan, onun sıfat olmasıdır.

Ancak bazen istisnayı ifade etme noktasında إِلَّا kelimesi üzerine hamledilip إِلَّا lafzı gibi istisna edatı olarak kullanılabilir.

Bu durumda istisna edatı olarak kullanılan غَيْر lafzının irabı , إلا ile yapılan istisnada, إلا dan sonraki kelime (müstesna) nasıl irablanıyorsa öyle irab alır.

جاء رجلٌ غيرُ زيدٍ — غيرُ: sıfat, mevsuf

جاء القومُ غيرَ زيدٍ / إلا زَيْدًا — غيرَ: istisna manasında, زَيْدًا: müstesna

ما قام القومُ غيرَ زيدٍ - غيرُ زيدٍ / إلا زيدًا - زيدٌ — istisna manasında, müstesna

أَصْلُ "إِلَّا"

إِلَّا lafzında asıl olan, onun istisna için olmasıdır.

Ancak bazen istisna yapılamadığı zaman sıfatlık noktasında غَيْر lafzına hamledilip sıfat manası ifade eder.

Bu durumda kendisinden sonraki müstesna değil, sıfattır.

لَوْ كَانَ فِيهِمَآ اٰلِهَةٌ اِلَّا اللّٰهُ لَفَسَدَتَاۚ

اِلَّا اللّٰهُ: غَيْرُ اللّٰهِ manasında

- اٰلِهَةٌ kelimesi nekira bir isim olup "ilahlar" manasındadır. İlahlar denilince Allah'u Teala'nın اٰلِهَةٌ ifadesinin medlülüne dahil olduğu kesin değildir. (Muttasıl istisna mümkün olmadı) ✗
- Allah'u Teala'nın اٰلِهَةٌ ifadesinin medlülüne dahil olmaması da kesin değildir. (Munkatı istisna da mümkün olmadı) ✗

İki türlü (muttasıl-munkatı) istisna caiz olmadığından اِلَّا kelimesi غَيْر kelimesi üzerine hamledilip, اٰلِهَةٌ kelimesine sıfat yapılmıştır.

Harf suretinde olduğundan irabı kendisine verilmeyip izafe edilmiş olduğu اللّٰهُ lafzına verildi. ← (اِلَّا اللّٰهُ oldu.)
اللّٰهُ lafzı غَيْر manasında isim olan اِلَّا kelimesinin muzafun ileyhi olarak takdiren mecrurdur.

Yusuf İslam Dağdelen